

PORADNIK

PRAWO RODZINNE

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Projekt finansowany przez Powiat Obornicki
zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej

HONESTE VIVERE
FUNDACJA

 telefon: +48 22 379 75 92

 fax: +48 22 349 26 20

 e-mail: kontakt@honestevivere.org

 ul. Amałowicza-Tatara 7,
04474 Warszawa

 www.honestevivere.org

POKREWIEŃSTWO I POWINOWACTWO

Pokrewieństwo polega na istnieniu więzi krwi pomiędzy osobami fizycznymi, która wynika z pochodzenia od tego samego przodka, a więc jego źródłem jest sam fakt urodzenia z danych osób.

Z bliskości związanej z pokrewieństwem wynikają zarówno uprawnienia jak i obowiązki.

Przepisy prawa przewidują podział pokrewieństwa na pokrewieństwo w linii prostej oraz pokrewieństwo w linii bocznej.

Krewnymi w linii prostej są osoby, z których jedna pochodzi od drugiej. Zachodzi więc między rodzicami, dziećmi, dziadkami, wnukami i prawnukami.

Krewnymi w linii bocznej są osoby, które pochodzą od wspólnego przodka, a nie są krewnymi w linii prostej, np. brat z siostrą czy ciotka z siostrzenicą.

Stopień pokrewieństwa określa się według liczby urodzeń, wskutek których powstało pokrewieństwo. Przy czym określając ten stopień nie liczy się urodzenia osoby, której stopień ustalamy. Warto zwrócić więc uwagę, że w przypadku krewnych w linii bocznej nie występuje w ogóle pokrewieństwo w I stopniu. I tak przykładowo matka i córka będą spokrewnione w I stopniu w linii prostej, brat i siostra w II stopniu w linii bocznej, ciotka i siostrzenica (będąca córką siostry) w III stopniu w linii bocznej, a kuzynostwo (będące dziećmi dwojga rodzeństwa np. córka brata matki) będą spokrewnione w IV stopniu w linii bocznej.

Powinowactwo zaś to stan łączący małżonka z krewnymi drugiego małżonka. Powinowactwo nie istnieje jednak pomiędzy krewnymi męża i krewnymi żony. Powinowactwo trwa nawet w przypadku ustania małżeństwa, niezależnie od przyczyny, z jakich małżeństwo ustało np. na skutek śmierci jednego z małżonków, czy na skutek rozwodu.

Linie i stopień powinowactwa określa się według linii i stopnia pokrewieństwa. I tak przykładowo powinowactwo stopnia pierwszego odpowiada zawsze pokrewieństwu pierwszego stopnia, w związku z czym dzieci współmałżonka, niebędące wspólnymi dziećmi małżonków (tj. pasierbica i pasierb), są w stosunku do drugiego współmałżonka powinowatymi pierwszego stopnia w linii prostej. Natomiast brat żony będzie powinowatym jej męża, ale już żona brata żony nie będzie jego powinowatą, bo nie jest krewną żony. Natomiast żona brata jest powinowatą żony.

Ustalenie pokrewieństwa lub powinowactwa wpływa na możliwość zawarcia małżeństwa. Zgodnie bowiem z art. 14 (k.r.o) nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa krewni w linii prostej i rodzeństwo. Dotyczy to również powinowatych w linii prostej (a więc np. ojczyrna z pasierbicą). Jednakże z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi i wyłącznie na wniosek powinowatych chcących zawrzeć małżeństwo.

Przepis ten nie ma jednak charakteru bezwzględnego, tj. nie powoduje automatycznej nieważności zawartego wbrew jego treści małżeństwa. W takim przypadku konieczne jest unieważnienie małżeństwa przez sąd. Unieważnienia małżeństwa z powodu pokrewieństwa między małżonkami może żądać każdy, kto ma w tym interes prawny. Natomiast unieważnienia małżeństwa z powodu powinowactwa między małżonkami może żądać tylko każdy z małżonków.

STOSUNKI MIĘDZY RODZICAMI A DZIEĆMI

1. Obowiązek wzajemnego szacunku i wspierania się.

Zgodnie z przepisami prawa rodzinnego (art. 87 k.r.o), rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się.

Przepis ten ma charakter bardzo ogólny, nie stanowi on podstawy żadnego konkretnego roszczenia i nie istnieje możliwość zasądzenia świadczeń tylko i wyłącznie w oparciu o ten przepis. Jednak może w postępowaniu sądowym posłużyć jako środek obrony pozwanego rodzica lub dziecka do skonstruowania zarzutu, że powództwo przeciwko niemu jest sprzeczne z art. 5 k.c. z powodu nadużycia prawa.

PRZYKŁAD:

1. Syn wytacza powództwo o eksmisję przeciwko matce, będącej osobą starszą i schorowaną, która zamieszkuje w domu będącym własnością syna. W takiej sytuacji zasadne wydaje się podniesienia przez matkę przed Sądem w trakcie postępowania o eksmisję zarzutu nadużycia prawa podmiotowego przez syna (art. 5 kodeksu cywilnego) właśnie z uwagi na istniejący pomiędzy rodzicami a dziećmi prawny (i moralny) obowiązek wzajemnego wsparcia i szacunku, który powinien mieć pierwszeństwo przed ochroną prawa własności.
2. Córka wytacza przeciwko rodzicom powództwo windykacyjne o wydanie nieruchomości. Nawet jeśli, art. 87 k.r.o. nie uzasadnia uznania powództwa windykacyjnego o nieruchomość dziecka przeciwko rodzicowi za sprzeczne z zasadami współżycie społecznego, może jednak w okolicznościach danej

sprawy stanowią podstawę do zastosowania przez Sąd art. 320 k.p.c. i odroczenia w czasie obowiązku pozwanych rodziców co do wydania nieruchomości. Wyznaczenie odpowiedniego terminu do spełnienia zasądzonego świadczenia jest możliwe tylko „w szczególnie uzasadnionych wypadkach”. Takie wypadki zachodzą, jeżeli ze względu na stan majątkowy, rodzinny, zdrowotny niezwłoczne spełnienie świadczenia przez pozwanego byłoby niemożliwe lub bardzo utrudnione albo narażałoby ich samych lub ich bliskich na niepowetowane szkody.

Oprócz obowiązku wspierania się w formie materialnej, pomiędzy rodzicami a dziećmi istnieje także obowiązek wspierania się w formie niematerialnej. Może on przyjmować różne postacie, uzależnione od sytuacji faktycznej w danej rodzinie np. wsparcia emocjonalnego w cierpieniu, chorobie, kalectwie, pomocy (rady) przy podejmowaniu ważnych decyzji życiowych lub załatwianiu trudnych spraw. Świadczenia wzajemne rodziców i dzieci nie muszą być przy tym wzajemnie równoważne, ekwiwalentne, co oznacza, że nawet brak świadczeń tego rodzaju przez jeden z podmiotów wymienionych w art. 87 k.r.o. nie zwalnia drugiego z podmiotów od wykonania własnych obowiązków względem rodzica/dziecka.

Obowiązek wzajemnego szacunku i wspierania się ciąży nie tylko na rodzicach i dzieciach biologicznych, ale także na przysposabiających oraz przysposobionych (adoptowanych), gdyż przez przysposobienie powstaje między tymi osobami taki stosunek jak między rodzicami a dziećmi. Przez analogię obowiązek ten rozciąga się w razie istotnej potrzeby także na relacje między dziadkami i wnukami oraz między rodzeństwem.

2. Nazwisko dziecka.

Jeżeli małżonkowie mają różne nazwiska, dziecko nosi nazwisko wskazane w ich zgodnych oświadczeniach (nazwisko ojca, nazwisko matki lub połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka). Jeżeli rodzice pozostają w sporze co do nazwiska dziecka, to nosi ono nazwisko składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca (nazwisko dwuczłonowe). Jeżeli ojcostwa nie ustalono, dziecko nosi nazwisko matki. Dziecku nieznanych rodziców nazwisko nadaje sąd opiekuńczy.

Do zmiany nazwiska dziecka, którego rodzice zawarli małżeństwo po ukończeniu przez dziecko trzynastu lat, jest potrzebna jego zgoda. Podobnie, do zmiany nazwiska dziecka, które w chwili uznania przez ojca już ukończyło trzynaście lat, jest potrzebna jego zgoda.

Dzieci pochodzące od tych samych rodziców noszą takie samo nazwisko, z zastrzeżeniem przepisów, które do zmiany nazwiska dziecka wymagają jego zgody.

3. Obowiązki dziecka mieszkającego u rodziców (art. 91 k.r.o.)

Dziecko, które pozostaje na utrzymaniu rodziców i mieszka u nich, jest obowiązane pomagać im we wspólnym gospodarstwie. Jeżeli dziecko mieszka u rodziców i pozyskuje dochody z własnej pracy, powinno przyczyniać się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny.

Elementem wspólnym obu tych obowiązków jest przesłanka mieszkania dziecka u rodziców. Obowiązki te są pochodną stosunku pokrewieństwa, a nie wieku, zatem są niezależne od tego, czy dziecko jest małoletnie, czy pełnoletnie. Przez mieszkanie u rodziców należy rozumieć zamieszkiwanie o cechach trwałości, a zatem takie, które nie ma jedynie charakteru przejściowego czy krótkotrwałego. W sytuacji, gdy dziecko będzie zamieszkiwało naprzemiennie u obojga rodziców, obowiązki z art. 91 k.r.o. będą ciążyć na nim względem obojga rodziców, przy czym względem każdego z osobna przez czas wspólnego z nim zamieszkiwania i proporcjonalnie do okresu tego zamieszkiwania.

Zakres pomocy, do jakiej jest zobowiązane dziecko w gospodarstwie domowym, obejmuje cały wachlarz obowiązków domowych dostosowanych do wieku i stopnia rozwoju dziecka, np. sprzątanie, zmywanie naczyń, pomoc w drobnych pracach domowych, wyrzucanie śmieci.

Jeśli chodzi o dochody dziecka, jakie powinno ono przeznaczać na utrzymanie rodziny, to należy rozumieć przez to dochody faktycznie osiągnięte, a nie takie, jakie dziecko mogłoby osiągnąć, wykorzystując swoje optymalnie możliwości zarobkowe.

4. Władza rodzicielska.

Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską.

Najważniejszą funkcją współczesnej władzy rodzicielskiej jest funkcja ochronna wobec dziecka. W piśmiennictwie pojęcie władzy rodzicielskiej określane jest jako ogół praw i obowiązków rodziców względem dziecka celem należytego wykonywania pieczy. Takie rozumienie władzy rodzicielskiej w pełni oddaje jej istotę.

Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Władza rodzicielska kobiety powstaje z chwilą urodzenia dziecka (a nie jego poczęcia). Powstanie władzy rodzicielskiej ojca jest natomiast zależne od tego, czy dziecko pochodzi ze związku małżeńskiego, czy pozamałżeńskiego. Jeśli dziecko pochodzi z małżeństwa działa domniemanie prawne z art. 62 k.r.o., zgodnie z którym ojcem dziecka jest mąż matki,

wówczas ojciec nabywa władzę rodzicielską w chwili urodzenia się dziecka. W przypadku dziecka ze związku pozamałżeńskiego do powstania władzy rodzicielskiej po stronie ojca konieczne jest ustalone ojcostwo, do którego dochodzi albo na skutek dobrowolnego uznania ojcostwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego (art. 73 k.r.o.), przed notariuszem albo urzędnikiem (art. 74 k.r.o.), albo w trybie art. 72 § 1 k.r.o., czyli w trybie sądowego ustalenia ojcostwa. Możliwe jest także uznanie ojcostwa dziecka poczętego.

W przypadku urodzenia dziecka przez małoletnią matkę albo przez matkę, co do której orzeczono ubezwłasnowolnienie, nie nabywa ona wówczas władzy rodzicielskiej wobec dziecka. Wynika to z faktu, iż taka matka nie ma zdolności do czynności prawnych. Jeżeli jednak małoletnia matka, która ukończyła 16 rok życia, a nie ukończyła 18 roku życia, zawrze związek małżeński, uzyskuje na skutek tej czynności pełnoletność. Nie traci jej w wyniku późniejszego unieważnienia małżeństwa.

Jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców. Jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznani, ustanawia się dla dziecka opiekę.

Władza rodzicielska ustaje z mocy prawa z chwilą uzyskania pełnoletności przez dziecko. Ponadto władza rodzicielska może również wygasnąć w następujących przypadkach:

- a) śmierci dziecka lub jego rodzica,
- b) ubezwłasnowolnienia całkowitego i częściowego rodzica dziecka,
- c) prawomocności orzeczenia powodującego ustanie stosunku rodzicielskiego (zaprzeczenie macierzyństwa, zaprzeczenie ojcostwa, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, przysposobienie dziecka, rozwiązanie przysposobienia)
- d) w przypadku orzeczeń powodujących utratę przez rodziców ich władzy rodzicielskiej nad dzieckiem (pozbawienie albo zawieszenie władzy rodzicielskiej);
- e) w przypadku wyrażenia przez rodziców zgody na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania przysposabiającego (tzw. zgoda blankietowa) – co ważne wówczas wygasa nie tylko władza rodzicielska, ale także prawo do kontaktów z dzieckiem.

Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny.

Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Rodzice mają obowiązek wychowywać dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień.

Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania. Jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie, a w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy. Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

Jednakże żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

1. przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską;
2. przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania (alimenty).

Należy podkreślić, że zakazane jest stosowanie kar cielesnych wobec dziecka, w tym także w formie tzw. „klapsów”. Zwolennicy „klapsa” twierdzą, że jest on nieszkodliwy, nie stanowi aktu znęcania się nad dzieckiem, a ma na celu jedynie jego wychowanie i nie powoduje u dziecka nadmiernej krzywdy. Przeciwnicy wszelkich form przemocy fizycznej uważają, że klaps jest aktem przemocy osoby posiadającej władzę nad dzieckiem i wywołuje w nim poczucie krzywdy oraz poczucie winy za niewłaściwe zachowanie, a ponadto uczy takich właśnie aktów przemocy. Ostatnia z nowelizacji

Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w art. 961 wprowadza bezwzględny zakaz bicia. Naruszenie zakazu stosowania kar cielesnych może uzasadniać m.in. ingerencję sądu w sferę władzy rodzicielskiej poprzez jej ograniczenie, czy nawet pozbawienie (jeżeli np. stosowanie kar cielesnych nosi znamiona znęcania), jak również poprzez udzielenie małoletniemu stosownej ochrony przewidzianej w prawie karnym.

W wypadku nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców – sąd opiekuńczy może skorzystać z szerokiego wachlarza środków zaradczych, zasadą bowiem jest, że sąd ten może wydać każde zarządzenie, jakie w danych okolicznościach jest ze względu na dobro dziecka konieczne lub celowe. Przykłady takich zarządzeń wskazuje art. 109 k.r.o.

W razie przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej sąd opiekuńczy może orzec jej zawieszenie. Zawieszenie będzie uchylone, gdy jego przyczyna odpadnie.

Najdalej idącym instrumentem ingerencji we władzę rodzicielską jest jej pozbawienie. Co istotne jednak pozbawienie władzy rodzicielskiej nie powoduje wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego rodziców wobec dziecka ani też nie pozbawia rodziców prawa do kontaktów z dzieckiem.

Do przesłanek pozbawienia władzy rodzicielskiej należą:

- a) trwała przeszkoda w wykonywaniu władzy rodzicielskiej (np. wyjazd na stałe za granicę, odbywanie wieloletniej kary pozbawienia wolności);
- b) nadużycie władzy rodzicielskiej (np. stosowanie kar cielesnych wobec dziecka, wykorzystywanie dziecka do czynów nierządnych np. prostytucji, wpajanie dziecku wrogości do drugiego z rodziców lub strachu przed drugim rodzicem, znęcanie się psychiczne lub fizyczne nad dzieckiem);
- c) rażące zaniedbanie obowiązków rodziców względem dziecka (np. nadużywanie alkoholu przez rodziców, uchylanie się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, długotrwały brak kontaktu z dzieckiem);
- d) nieustanie przyczyn umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej mimo udzielonej rodzicom pomocy, w szczególności trwałe nieinteresowanie się dzieckiem.

Sąd opiekuńczy obligatoryjnie pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej w przypadku spełnienia wskazanych w lit. a-c przesłanek. W przypadku ostatniej przesłanki wskazanej w lit. d, sąd może – ale nie musi - pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej.

5. Zarząd majątkiem dziecka.

Rodzice obowiązani są sprawować z należytą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Zarząd sprawowany przez rodziców nie obejmuje jednak zarobku dziecka ani przedmiotów oddanych mu do swobodnego użytku.

Ponadto rodzice bez zezwolenia sądu opiekuńczego nie mogą dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.

Zasadnicze znaczenie ma zatem dokonanie podziału czynności zarządu majątkiem dziecka na czynności stanowiące czynności zwykłego zarządu majątkiem i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Nie ma w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym definicji, czym jest taka czynność przekraczająca zakres zwykłego zarządu, nie ma nawet przykładowego katalogu takich czynności. Często charakteryzuje się czynności zwykłego zarządu jako załatwianie przez rodziców bieżących spraw związanych ze zwykłym korzystaniem z przedmiotów wchodzących w skład majątku małoletniego, utrzymywanie ich w stanie nie pogorszonym.

W doktrynie prawa i orzecznictwie przyjmuje się, że miernikami czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu są ciężar gatunkowy wykonywanej czynności, jej skutki dla majątku dziecka, wartość przedmiotu danej czynności oraz szeroko pojęte dobro dziecka i wzgląd na ochronę jego życiowych interesów. Ogólnie za czynności niemieszczące się w ramach zwykłego zarządu uważane są te wszystkie, które mogą, choćby tylko hipotetycznie, zagrażać naruszeniem majątkowych interesów dziecka.

Niewątpliwie czynnością przekraczającą zwykły zarząd majątkiem dziecka wymagającą uzyskania zgody sądu będzie sprzedaż nieruchomości lub udziału w nieruchomości należącej do dziecka, czy też odrzucenie spadku w imieniu dziecka.

Czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się razem z nim, nadwyżka zaś może być wykorzystana na inne uzasadnione potrzeby rodziny.

6. Kontakty z dzieckiem.

Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów. Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji,

korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej (art. 113 k.r.o.)

Wprawdzie w art. 113 k.r.o. ujęto kontakty jako prawo i obowiązek zarówno dziecka, jak i rodzica, jednak w odniesieniu do dziecka jest to sformułowanie niefortunne, gdyż kodeks rodzinny i opiekuńczy nie przewiduje żadnych środków przymusu wobec dziecka do zrealizowania nałożonego na nie obowiązku, gdyż zastosowanie takich środków przymusu byłoby sprzeczne z dobrem dziecka.

Co istotne, prawo do kontaktów nie jest uzależnione od tego, czy rodzicowi przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem, czy też rodzic tej władzy został pozbawiony lub władza została mu ograniczona lub zawieszona. Prawo do kontaktów rodzica z dzieckiem obowiązuje dopóty, dopóki Sąd nie zakaże takiego kontaktu w drodze orzeczenia (np. w sytuacji, gdy kontakt taki jest dla dziecka krzywdzący, stanowi zagrożenie dla jego życia lub zdrowia). Sąd dla dobra dziecka w drodze orzeczenia może także ingerować w przebieg kontaktów rodzica z dzieckiem ustalając w jaki sposób ten kontakt ma się odbywać, w jakim miejscu, czasie, czy przy udziale osób trzecich (np. kuratora), z jaką częstotliwością.

Jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice mają obowiązek określić wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia. W przypadku braku porozumienia rodziców kwestie te rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Warto podkreślić, że ww. zasady kontaktów z dzieckiem stosuje się odpowiednio do kontaktów rodzeństwa, dziadków, powinowatych w linii prostej, a także innych osób, jeżeli sprawowały one przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem. Jednakże samo istnienie pokrewieństwa czy powinowactwa nie jest wystarczające do uwzględnienia przez sąd wniosku o ustalenie kontaktów z dzieckiem. Kontakty mają służyć rozwojowi dziecka. Cel ten nie będzie spełniony, jeśli np. osoby bliskie dochodzące kontaktów z dzieckiem są silnie skłócone z rodzicami i wciągają dziecko w ten konflikt, który dla dziecka często jest konfliktem lojalności i zaburza jego prawidłowy rozwój emocjonalny oraz poczucie bezpieczeństwa.

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY

Obowiązek alimentacyjny to obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania.

1. Kogo obciąża obowiązek alimentacyjny.

Obowiązek ten obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem. Jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi. Natomiast krewnych w tym samym stopniu obciąża obowiązek alimentacyjny w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym.

Obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami.

Rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania.

Poza powyższym wypadkiem uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku.

Rodzice mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możności samodzielnego utrzymania się.

W stosunku do rodzeństwa zobowiązany może uchylić się od świadczeń alimentacyjnych, jeżeli są one połączone z nadmiernym uszczerbkiem dla niego lub dla jego najbliższej rodziny.

2. Zakres świadczeń alimentacyjnych.

Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

Usprawiedliwione potrzeby uprawnionego oraz możliwości majątkowe i zarobkowe

zobowiązanego stanowią podstawę ustalenia wysokości świadczeń alimentacyjnych. Obie te przesłanki są sprzężone w tym sensie, że usprawiedliwione potrzeby uprawnionego są w zasadzie takie same bez względu na możliwości majątkowe i zarobkowe zobowiązanego, stan tych możliwości będzie wpływał na zakres zasądzanych świadczeń alimentacyjnych. Górną granicą świadczeń alimentacyjnych są zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego, chociażby nawet w tych ramach nie znajdowały pokrycia wszystkie usprawiedliwione potrzeby uprawnionego do alimentacji.

Przez pojęcie usprawiedliwionych potrzeb należy co do zasady rozumieć potrzeby w postaci zapewnienia: mieszkania, wyżywienia, ubrania, środków higieny, leczenia. Przy czym pojęcie usprawiedliwionych potrzeb nie jest tożsame z pojęciem potrzeb koniecznych. Przede wszystkim zakres usprawiedliwionych potrzeb uzależniony jest od osoby uprawnionego. Inne będą usprawiedliwione potrzeby małoletniego dziecka, które musi się rozwijać i kształcić, inne zaś będą usprawiedliwione potrzeby osoby dorosłej. I tak w przypadku obowiązku alimentacyjnego wobec małoletniego dziecka, jego usprawiedliwione potrzeby będą obejmowały nie tylko ww. koszty, ale również koszty związane z nauką w szkole, zajęciami dodatkowymi, wyjazdami wakacyjnymi, dodatkowymi kursami i szkoleniami. Jeżeli dziecko wykazuje zainteresowania i talent w określonej dziedzinie, np. muzycznej lub sportowej, to koszty takich zajęć będą stanowiły jego usprawiedliwione potrzeby. Zakres usprawiedliwionych potrzeb dziecka obejmuje również koszty jego leczenia. Nie chodzi jednak tylko o leczenie standardowych infekcji wieku dziecięcego, czy koszty opieki stomatologicznej, ale w sytuacji gdy dziecko wymaga leczenia specjalistycznego, zakres usprawiedliwionych potrzeb będzie znacznie szerszy. Jeżeli dziecko np. choruje na przewlekłą chorobę, wymagającą systematycznych wizyt lekarskich, przyjmowania leków, suplementów, specjalistycznej diety lub pobytów w sanatoriach, to koszty te mieszczą się w granicach usprawiedliwionych potrzeb. To samo dotyczy sytuacji, gdy dziecko wymaga rehabilitacji.

Ustawodawca uzależnia zakres świadczeń alimentacyjnych od możliwości majątkowych i zarobkowych zobowiązanego, przy czym posługuje się pojęciem możliwości, a nie rzeczywistym stanem majątkowym i zarobkowym zobowiązanego. Oznacza to, że sąd orzekający o obowiązku alimentacyjnym ma obowiązek badać, jakie są rzeczywiste możliwości majątkowe i zarobkowe zobowiązanego, a nie opierać się na ustaleniu rzeczywiście aktualnie uzyskiwanych dochodów. Zakres obowiązku zobowiązanego do alimentacji powinien być większy niż rzeczywiście uzyskiwane przez niego dochody, w szczególności w sytuacji gdy zobowiązany posiada wyuczony zawód dobrze płatny, ale nie wykonuje go, pozbawiając się w ten sposób możliwości uzyskiwania większych dochodów, czy też złośliwie porzuca pracę albo pracuje w niepełnym wymiarze godzin.

Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego. W takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego.

Przez osobiste starania o utrzymanie lub wychowanie uprawnionego należy rozumieć czynności życia codziennego w postaci przygotowywania posiłków, prania odzieży, doglądania w czasie choroby, pomocy w nauce, dbania o wspólne miejsce zamieszkania (sprzątanie). Oczywiście jest, że w przypadku małoletniego dziecka, które zamieszkuje z jednym z rodziców, zakres obowiązków tego rodzica wobec dziecka jest znacznie szerszy niż tego z rodziców, które tylko w wyznaczonych terminach kontaktuje się z dzieckiem. Na rodzicu, z którym dziecko zamieszkuje, koncentrują się w zasadzie wszystkie obowiązki związane z wychowaniem dziecka i codzienną troską o nie. Osobiste starania o utrzymanie i wychowanie małoletniego dziecka polegają na zapewnieniu mu całodobowej opieki, osobistej troski o jego rozwój fizyczny i umysłowy, a także wykonywaniu takich czynności jak pranie, gotowanie czy opieka nad dzieckiem w czasie choroby.

Roszczenia o świadczenia alimentacyjne przedawniają się z upływem lat trzech. Niezaspokojone potrzeby uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty sąd uwzględnia zasądzając odpowiednią sumę pieniężną. W uzasadnionych wypadkach sąd może rozłożyć zasądzone świadczenie na raty.

W razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego.

Warto dodać, że obowiązek alimentacyjny nie przechodzi na spadkobierców zobowiązanego.

Osoba, która dostarcza drugiemu środków utrzymania lub wychowania nie będąc do tego zobowiązana albo będąc zobowiązana z tego powodu, że uzyskanie na czas świadczeń alimentacyjnych od osoby zobowiązanej w bliższej lub tej samej kolejności byłoby dla uprawnionego niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami, może żądać zwrotu od osoby, która powinna była te świadczenia spełnić. Roszczenie to przedawnia się z upływem lat trzech.

W przypadku dziecka pozamałżeńskiego, jego ojciec (niebędący mężem matki), którego ojcostwo zostało uwiarygodnione obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem

oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu, a z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące. Te roszczenia matki dziecka przedawniają się z upływem lat trzech od dnia porodu.

3. Świadczenia alimentacyjne ojczymów, macoch, pasierbów.

Dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od męża swojej matki, niebędącego jego ojcem, jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje dziecku w stosunku do żony swego ojca, niebędącej jego matką.

Mąż matki dziecka, niebędący jego ojcem, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych, jeżeli przyczynił się do wychowania i utrzymania dziecka, a żądanie jego odpowiada zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje żonie ojca dziecka, niebędącej matką dziecka.

4. Uchylenie się od wykonania obowiązku alimentacyjnego (art. 1441 k.r.o.)

Warto pamiętać, że zobowiązany może uchylić się od wykonania obowiązku alimentacyjnego względem uprawnionego, jeżeli żądanie alimentów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Nie dotyczy to jednak obowiązku rodziców względem ich małoletniego dziecka (art. 1441 k.r.o.)

Jak zatem wynika z powyższego, na podstawie art. 1441 k.r.o. w pełni dopuszczalna jest ocena przez Sąd żądania alimentów z punktu widzenia zasad współżycia społecznego i oddalenie powództwa o alimenty, jeśli w okolicznościach konkretnego wypadku żądanie uprawnionego zostanie ocenione jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, z wyłączeniem możliwości zastosowania art. 1441 k.r.o. do obowiązku alimentacyjnego rodziców względem ich małoletniego dziecka, które nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie.

W oparciu o ww. przepis możliwa jest także ocena przez Sąd żądania świadczenia alimentacyjnego z punktu widzenia jego wysokości, kiedy np. osoba uprawniona w porozumieniu ze zobowiązanym do alimentacji występuje z roszczeniem alimentacyjnym w nadmiernej wysokości w celu pokrzywdzenia innych osób uprawnionych do alimentacji (tzw. fikcyjne roszczenie alimentacyjne).